Oświadczenie złożone
przez senator Ewę Monikę Kaliszuk
na 60. posiedzeniu Senatu
w dniu 10 czerwca 2026 r.

Oświadczenie skierowane do ministra sprawiedliwości, prokuratora generalnego Waldemara Żurka

Szanowny Panie Ministrze!

W nawiązaniu do mojego wcześniejszego oświadczenia senatorskiego skierowanego do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, dotyczącego reformy zastępującej instytucję ubezwłasnowolnienia systemem wspieranego podejmowania decyzji, pragnę wskazać, że pomimo udzielonej odpowiedzi nadal nie zostały wyjaśnione liczne praktyczne kwestie dotyczące stosowania projektowanych rozwiązań wobec osób całkowicie niesamodzielnych oraz ich rodzin.

Przekazana odpowiedź koncentrowała się przede wszystkim na ogólnych założeniach reformy, jej zgodności z Konwencją ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami oraz kierunkowych celach zmian legislacyjnych, nie odnosząc się jednak w sposób wystarczająco konkretny do pytań dotyczących codziennego funkcjonowania osób ze znaczną i głęboką niepełnosprawnością intelektualną, osób niemówiących, leżących, z niepełnosprawnością sprzężoną oraz całkowicie zależnych od opieki innych osób.

W ostatnim czasie do mojego biura senatorskiego wpływają kolejne stanowiska, apele i opracowania przygotowane przez rodziców oraz opiekunów osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, wskazujące na szereg praktycznych obaw związanych z wdrożeniem ustawy o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji. Rodziny te podkreślają, że nie sprzeciwiają się idei poszanowania godności i podmiotowości osób z niepełnosprawnościami ani potrzebie modernizacji obecnych rozwiązań prawnych. Wskazują jednak, że część osób objętych projektowaną reformą nie jest zdolna do rozumienia skutków czynności prawnych, decyzji majątkowych, kredytowych czy medycznych, a także często nie jest w stanie komunikować świadomej zgody lub sprzeciwu.

W kierowanych do mojego biura materiałach podnoszone są w szczególności następujące kwestie:

— brak ustawowej gwarancji pierwszeństwa rodzica lub dotychczasowego opiekuna prawnego jako podstawowego kręgu ochrony osoby całkowicie niesamodzielnej;

— czasowy charakter kurateli wspierającej i reprezentującej oraz brak pewności co do sytuacji rodzin po upływie okresów wskazanych w ustawie;

— możliwość przeniesienia formalnej decyzyjności z rodziny na system kuratorów, asystentów i decyzji sądu, przy jednoczesnym pozostawieniu rodzinie faktycznego ciężaru całodobowej opieki;

— brak szczegółowych informacji dotyczących odpowiedzialności cywilnej, majątkowej i dyscyplinarnej osób wykonujących funkcje wspierające lub reprezentujące;

— obawy dotyczące finansowania wynagrodzeń oraz kosztów funkcjonowania kuratorów lub asystentów z majątku, renty, świadczeń lub oszczędności osoby wspieranej;

— brak jasnych standardów kwalifikacyjnych dla osób mających wspierać osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, osoby niemówiące, leżące lub wymagające komunikacji alternatywnej i wspomagającej (AAC);

— ryzyko konfliktów pomiędzy obowiązkami rodziny wynikającymi z kodeksu rodzinnego i opiekuńczego a ograniczeniem jej realnego wpływu na decyzje dotyczące osoby wymagającej stałej opieki.

W związku z powyższym zwracam się z prośbą o przedstawienie odpowiedzi na następujące pytania.

1. Czy projekt ustawy przewiduje ustawową gwarancję pierwszeństwa rodzica lub dotychczasowego opiekuna prawnego w pełnieniu funkcji kuratora wspierającego lub reprezentującego wobec osoby całkowicie niesamodzielnej, a jeżeli nie, to z jakich przyczyn odstąpiono od takiego rozwiązania?

2. Jakie konkretne przesłanki będą mogły skutkować ustanowieniem osoby obcej zamiast rodzica lub wieloletniego opiekuna faktycznego?

3. Jak projektowane rozwiązania mają współdziałać z obowiązkami rodziny wynikającymi z kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, w szczególności w sytuacji, gdy rodzina nadal sprawuje całodobową opiekę i ponosi odpowiedzialność za utrzymanie osoby zależnej?

4. Kto będzie ponosił odpowiedzialność cywilną, majątkową, dyscyplinarną lub karną za błędne decyzje, zaniedbania lub nadużycia osób wykonujących funkcje wspierające, reprezentujące lub asystenckie?

5. Czy projekt przewiduje obowiązkowe ubezpieczenie OC dla kuratorów, asystentów prawnych lub innych osób wykonujących funkcje ochronne wobec osób całkowicie niesamodzielnych?

6. Czy wynagrodzenia, koszty działania lub zwrot wydatków kuratorów i asystentów będą mogły być finansowane z renty, świadczenia wspierającego, oszczędności lub majątku osoby wspieranej?

7. Jakie kwalifikacje, szkolenia i wymogi kompetencyjne będą obowiązywać wobec osób wykonujących funkcje wspierające wobec osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, osób niemówiących, leżących, z niepełnosprawnością sprzężoną lub wymagających komunikacji AAC?

8. Czy projekt przewiduje szczególne mechanizmy ochrony rachunków bankowych, świadczeń, rent, spadków i majątku osób szczególnie podatnych na manipulację lub wyłudzenia?

9. Czy przewidziano szybki tryb odwołania kuratora lub osoby wspierającej w sytuacji zgłoszenia przez rodzinę konfliktu interesów, zagrożenia lub niewłaściwego wykonywania obowiązków?

10. Na jakich konkretnych rozwiązaniach funkcjonujących w innych państwach Unii Europejskiej oparto projektowane regulacje oraz jakie mechanizmy ochrony roli rodziny zastosowano w tych państwach wobec osób całkowicie zależnych?

11. Czy przeprowadzono szczegółową analizę skutków reformy wobec osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, które nie są zdolne do świadomego wyrażania woli lub rozumienia skutków czynności prawnych?

12. Czy Ministerstwo Sprawiedliwości rozważa doprecyzowanie przepisów dotyczących gwarancji udziału rodziny w systemie ochrony osób całkowicie niesamodzielnych na dalszym etapie prac legislacyjnych?

Podkreślam, że zgłaszane przez rodziny wątpliwości nie wynikają ze sprzeciwu wobec idei reformy ani potrzeby zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami szerszej podmiotowości i ochrony ich praw. Dotyczą one przede wszystkim praktycznych gwarancji bezpieczeństwa osób najbardziej zależnych i odpowiedzialności państwa za stworzenie systemu, który nie pozostawi rodzin samych z ciężarem opieki przy jednoczesnym ograniczeniu ich realnego wpływu na decyzje dotyczące ich bliskich.

W świetle licznych sygnałów kierowanych przez rodziny i opiekunów zasadne wydaje się również dalsze pogłębienie dialogu społecznego wokół projektowanych rozwiązań, w szczególności poprzez wysłuchanie środowisk rodziców i opiekunów osób ze znaczną i głęboką niepełnosprawnością intelektualną oraz analizę zgłaszanych przez nie praktycznych postulatów dotyczących bezpieczeństwa osób całkowicie niesamodzielnych. Odpowiedzi na powyższe pytania ułatwią również nam, senatorom, komunikowanie właściwego przekazu odnośnie do zapisów ustawy.

Będę wdzięczna za przedstawienie szczegółowych informacji w powyższym zakresie.

Ewa Monika Kaliszuk
senator RP